

Адміністративний захист особистих немайнових і майнових прав здійснюється відповідно до статті 17 ЦК України. Захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Президент України здійснює захист цивільних прав та інтересів у межах повноважень, визначених Конституцією України.

ЗАХИСТ ПРАВ БОРЖНИКА ПРИ ПРОДАЖУ МАЙНА У ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

*Тюріна Юлія Євгенівна,
аспірантка юридичного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Відкриття справи про банкрутство та всі процедури, які застосовуються до боржника, спрямовані на відновлення порушених прав кредитора (кредиторів). На практиці така спрямованість процедур банкрутства може призводити до порушення прав боржника, особливо під час продажу майна. Проте такі ситуації не можуть бути припустимими, як з точки зору непохитності результатів процесу банкрутства, так і забезпечення встановлення правового господарського порядку.

Правове регулювання банкрутства та відповідних процедур здійснюється положеннями Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»⁴⁶⁰ (далі – Закон про банкрутство). Проте на сьогодні у цьому Законі не міститься чіткого переліку прав боржника, у тому числі, при продажу його майна. Водночас Україна чекає на набуття чинності Кодексом України з процедур банкрутства⁴⁶¹ (далі – Кодекс), зміст якого підлягає аналізу щодо закріплення у ньому переліку прав боржника, у тому числі, під час продажу його майна, підстав, форм та способів захисту цих прав.

⁴⁶⁰ Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440.

⁴⁶¹ Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. *Голос України*. 2019. 20 квітня. № 77.

У науковій літературі питання, пов'язані з визнанням суб'єкта господарювання банкрутом досліджували Д.В. Задихайло, В.В. Капустін, О.В. Титова та інші. Проблематика захисту прав суб'єктів господарювання розглядалася такими дослідниками, як О.В. Аушева, О.А. Беяневич, І.В. Головань, Н.О. Саніахметова та інші. Проте питання захисту прав боржника при продажу майна у процедурі банкрутства потребує подальшого теоретичного опрацювання.

Викладене підтверджує актуальність обраної теми дослідження, спрямованого на конкретизацію основних положень щодо захисту прав боржника при продажу його майна у процедурі банкрутства.

До ефективних правових засобів впорядкування відносин між суб'єктами господарювання та недопущення порушення належних останнім прав та охоронюваних законом інтересів належить дотримання учасниками господарських відносин, у тому числі господарюючими суб'єктами, органами державної влади та іншими, вимог чинного законодавства. Тобто бажаним є такий правовий режим, в межах якого найкращим способом захисту прав суб'єктів господарювання являється недопущення порушень прав цих суб'єктів та, як наслідок цього, відсутність самої потреби у поновленні прав⁴⁶². Проте, на практиці порушення прав та законних інтересів учасників господарських відносин зустрічаються доволі часто.

Право на захист гарантовано Конституцією України і, відповідно, галузеве законодавство має бути спрямоване на забезпечення реалізації цього конституційного положення. Так, у ГК України закріплено, що кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів (ст. 20 ГК України).

Судовий захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання є основною формою захисту серед різновидів юрисдикційної форми захисту.

⁴⁶² Сенюта С.Я. Поняття та підстави захисту суб'єктів господарювання. Приватне право і підприємництво. 2016. Вип. 15. С. 143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2016_15_37.

Сфера її застосування розповсюджується на всі правовідносини, які виникають у державі, що обумовлено сутнісними ознаками самої судової влади⁴⁶³.

Аналізуючи законодавство, яким регулюються процедури банкрутства, можна конкретизувати права боржника, пов'язані з продажем його майна. Певною мірою, права боржника впливають з обов'язків арбітражного керуючого, закріплених ст. 12 та конкретизованих у ст. 61 Кодексу щодо повноважень ліквідатора (наприклад, прийняття у своє відання майна боржника, забезпечення його збереження; виконання функцій з розпорядження майном; проведення інвентаризації та визначення початкової вартості майна банкрута та інші).

Добросовісний боржник зацікавлений у проведенні продажу майна у встановлені законом строки, на умовах і в порядку, передбаченому чинним законодавством. Тому банкрут має право вимагати від арбітражного керуючого дотримання вимог законодавства, зокрема дотримання строків та порядку продажу майна у процедурі банкрутства.

Суб'єкт господарювання, визнаний банкрутом, не менше кредитора (кредиторів) зацікавлений у здійсненні продажу майна у встановлені строки. Проте дотепер на практиці продаж майна банкрута на аукціоні виступав однією з актуальних проблем. Користуючись нечіткістю положень чинного законодавства, ліквідатор міг продавати майно банкрута місяці й роки. Іноді певну вигоду від такого становища отримували бенефіціарні власники, які за підтримки ліквідатора могли використовувати активи боржника, отримувати прибутки, можливо користуватися податковими пільгами суб'єкта господарювання. Новим Кодексом закріплено чіткий строк для оголошення першого аукціону, а також наступних, якщо перший аукціон не відбувся (ст. 70, 79 Кодексу), що дозволить уникнути подібних порушень у майбутньому.

На практиці мають місце ситуації, коли організатор може скасувати запланований аукціон, обґрунтувавши своє рішення будь-якою формальною

⁴⁶³ Господарське право : практикум/А.Г.Бобкова, Ю.О.Моїсєєв, Ю.М.Павлюченко та ін.; за заг. ред. А.Г. Бобкової. Харків: Право, 2018. С. 344.

причиною, хоча висловлюється думка, що це робиться, якщо для участі в аукціоні зареєструвалися «небажані» особи. Оцінюючи положення нового Кодексу, можна зазначити, що ним закріплено низку обмежень для запобігання таким ситуаціям. Зокрема – це вичерпний перелік підстав для скасування аукціону. Так, згідно зі ст. 72 Кодексу замовник аукціону має право скасувати аукціон лише у разі порушення встановленого порядку його підготовки до моменту початку торгів.

Також відомими є ситуації недопуску певних осіб до участі в аукціонах з придбання майна банкрута. З метою запобігання цим ситуаціям Кодексом встановлено відповідальність перед особами, які не змогли взяти участь або перемогти на аукціоні (ст. 74 Кодексу). Так, у разі якщо порушення порядку підготовки та/або проведення аукціону перешкодило особі взяти участь або перемогти на аукціоні, порушник зобов'язаний сплатити такій особі штраф у розмірі гарантійного внеску або у розмірі 10 відсотків ціни, за якою майно було продане на аукціоні, залежно від того, яка з цих сум є більшою.

Боржник, майно якого продається у процедурі банкрутства, зацікавлений у сталості результатів аукціону та визнанні їх недійсними тільки з підстав, визначених законом. У порівнянні з Законом, положення Кодексу з цього питання можна назвати більш конкретними, оскільки ст. 73 Кодексу прямо передбачено визнання недійсним правочину, вчиненого з порушенням порядку підготовки та проведення аукціону.

Боржник має право вимагати від арбітражного керуючого (ліквідатора) забезпечення продажу майна за найвищою ціною, оскільки це може сприяти повному задоволенню вимог кредиторів та визнання суб'єкта господарювання таким, що не має боргів і може продовжувати свою підприємницьку діяльність (ч. 5 ст. 65 Кодексу). За Законом про банкрутство, ліквідатор мав право без погодження заставного кредитора встановлювати стартову ціну продажу майна, що відкриває недобросовісним ліквідаторам можливість продавати майно боржника задешево. Однак, за Кодексом умови продажу майна з аукціону має

визначати арбітражний керуючий за погодженням з комітетом кредиторів та забезпеченим кредитором (ст. 75 Кодексу).

Аналіз законодавства та практики його застосування дозволяє стверджувати, що захист прав боржника може бути здійснений у юрисдикційній формі шляхом звернення до господарського суду. Так, згідно із ч.6 ст. 61 Кодексу дії (бездіяльність) ліквідатора можуть бути оскаржені до господарського суду учасниками справи про банкрутство, права яких порушено такими діями (бездіяльністю). Це положення кореспондується з нормою ч.3 ст. 60 Кодексу, якою до повноважень господарського суду віднесено розгляд скарг на дії (бездіяльність) ліквідатора. Також потрібно звернути увагу, що Кодекс надає особі, якій заподіяна шкода внаслідок незаконних дій арбітражного керуючого, право на її відшкодування відповідно до закону (ст. 25 Кодексу). Отже, одним зі способів захисту прав боржника при продажу його майна у процедурі банкрутства виступає відшкодування шкоди (збитків). При цьому, шкода, заподіяна особі внаслідок умисних дій чи бездіяльності арбітражного керуючого, відшкодовується ним самим (ч.3 ст. 25 Кодексу). Проте на ефективність захисту прав боржника під час продажу його майна істотно впливає той факт, що такі права не формалізовано у законодавстві. Це може призводити до того, що суб'єкту господарювання – банкруту для захисту своїх прав спочатку потрібно довести їх наявність.

Таким чином, можна зробити висновок, що Кодексом України з процедур банкрутства чітко не закріплено права боржника при продажу майна у процедурі банкрутства, ці права можна конкретизувати, виходячи з обов'язків арбітражного керуючого у цій процедурі. При цьому захист прав боржника при продажу його майна відбувається у судовому порядку шляхом оскарження дій (бездіяльності) ліквідатора та (або) подання вимоги про відшкодування шкоди.